

KANADA SOLIQ TIZIMI

Oltinboyev Azizbek Akmal o'g'li

*(Samarqand iqtisodiyot va servis instituti, "Iqtisodiyot"
fakulteti 2-bosqich talabasi)*

Turayev Alijon Akmal o'g'li

*(Samarqand iqtisodiyot va servis instituti, "Investitsiya va Innovatsiyalar"
kafedrasi v.b.dosenti, PhD)*

Abstrakt: Ushbu maqolada Kanadadagi soliqqa tortish tizimi, uning huquqiy asoslari, tarixiy rivojlanishi va zamonaviy tuzilishi tahlil qilinadi. Kanada soliq tizimi **Konstitutsiya to'g'risidagi akt, 1867** asosida shakllangan bo'lib, federal va hududiy (provinsial) darajadagi soliqlarni o'z ichiga oladi. Maqolada shaxsiy va korporativ daromad soliqlari, savdo soliqlari, aksiz soliqlari hamda mulk soliqlari kabi asosiy soliqlar turlari va ularning iqtisodiyotga ta'siri muhokama qilinadi. Bundan tashqari, **Kanada daromad agentligi** tomonidan amalga oshiriladigan soliq boshqaruvi va uning samaradorligi yoritiladi. Kanada soliq tizimining asosiy tamoyillari – adolatlilik, samaradorlik va boshqaruvning soddaligi – iqtisodiy barqarorlik va ijtimoiy tenglikni ta'minlashdagi roli nuqtai nazaridan tahlil qilinadi. Maqolada soliqqa tortish tizimini takomillashtirish yo'nalishlari ham ko'rib chiqilib, xulosa va tavsiyalar beriladi.

Kalit so'zlar: Kanada soliq tizimi, daromad solig'i, savdo solig'i, aksiz soliqlari, mulk solig'i, Kanada daromad agentligi (CRA), soliq siyosati, fiskal tartibga solish, iqtisodiy ta'sir, soliq islohotlari.

Kirish

Soliqlar har bir davlat uchun asosiy daromad manbai bo'lib, davlat xizmatlarini moliyalashtirish va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiladi. Kanadada soliqqa tortish tizimi federal va provinsial darajalarga bo'lingan bo'lib, turli soliq turlari mavjud. Ushbu maqolada Kanadadagi soliq tizimining shakllanishi, asosiy soliqlar va ularni boshqarish tartibi haqida so'z yuritiladi.

Soliq tizimini baholash mezonlariga tenglik kiradi; samaradorlik; iqtisodiy o'sish; barqarorlashtirish; va boshqarish va muvofiqlik qulayligi. Bir qarashga ko'ra, soliqlar, adolatli bo'lsa, olingan imtiyozlarga muvofiq to'lanishi kerak. Ammo mudofaa kabi ba'zi davlat xarajatlarining afzalliklarini belgilashning qiyinligi bu tamoyilni qo'llashni cheklaydi. Mintaqaviy benzin solig'i foyda tamoyilining bir misolidir, yonilg'i solig'i yo'llar va avtomobil yo'llari uchun daromadlarni ta'minlaydi. Boshqa nuqtai nazarga ko'ra, jismoniy shaxslar to'lov qobiliyatiga qarab soliqqa tortilishi kerak (odatda daromad bilan ko'rsatiladi). Shaxsiy daromad solig'i qisman ushbu tamoyilning aksidir. Gorizontol tenglik (teng daromadga ega bo'lgan shaxslarga teng muomala qilinadi) osonlik bilan erishilmaydi; Buning sababi shundaki, daromadning o'zi shaxsning to'lov qobiliyatining nomukammal o'lchovidir. Vertikal tenglik (yuqori daromadlar pastroq daromadlarga nisbatan yuqori stavkalarda soliqqa tortiladi - bu tamoyil gorizontol kapitalga zid kelmaydi) biznes va yuqori daromadga ega bo'lganlar tomonidan qarshilik ko'rsatmoqda. Ularning ta'kidlashicha, progressiv soliq stavkalari tashabbus va investitsiyalarni to'xtatadi. Shu bilan birga, progressiv soliq tizimida chegirmalar yuqori soliqqa tortiladigan daromadga ega bo'lganlarga foyda keltiradi. So'nggi yillarda bu amalga oshirish hukumatlarni ko'plab chegirmalarni soliq imtiyozlariga aylantirishga olib keldi. Biroq, bu soliqni tayyorlash jarayonini sezilarli darajada murakkablashtiradi.

Kanadada shaxsiy daromad solig'i jismoniy shaxsning ma'lum bir yilda oladigan umumiy pul miqdori asosida hisoblanadi. Shuni ta'kidlash kerakki, har xil turdagi soliqlar, masalan, viloyat va federal. Federal hukumat qaerda yashashidan qat'i nazar, barcha kanadaliklardan soliq yig'adi, viloyat hukumatlari esa o'z viloyatlari yoki hududlarida yashovchi fuqarolardan soliq yig'adi. Shaxsiy daromad solig'i stavkalari, shuningdek, ma'lum bir oraliqda qancha daromad olishingizga qarab o'zgaradi. Ushbu diapazonlar "soliq qavslari" deb nomlanadi va ular bir yilda qancha pul ishlab topganingizga qarab soliqqa tortiladigan daromadingizga qanday stavka qo'llanilishini aniqlashga yordam beradi. Viloyat va federal soliq organlari soliqlarni yig'ish uchun progressiv soliqqa tortish usulidan foydalanadilar. Progressiv soliqqa

tortish shuni anglatadiki, siz qancha ko'p pul topsangiz, soliqlaringiz shunchalik yuqori bo'ladi.

Hozirgi vaqtda Kanada daromad agentligi (CRA) marjinal stavkalari 15% dan 33% gacha bo'lgan besh xil soliq qavslaridan foydalanadi. Bundan tashqari, har bir viloyat va hududda federal daromad solig'idan farq qilishi mumkin bo'lgan o'z soliq stavkalari va shaxsiy daromad solig'i mavjud. Federal va viloyat hukumatlari shaxsiy daromad solig'i stavkalarini vaqti-vaqti bilan qayta ko'rib chiqadilar.

Federal soliq stavkalari Bular 2025 yilda to'laydigan federal daromad solig'i stavkalari: soliqqa tortiladigan daromadning 15%i 57,375 dollargacha.

57,375 dollardan 114,750 dollargacha soliq solinadigan daromad bo'yicha 20,5%. 114,750 dan 177,882 dollargacha bo'lgan soliqqa tortiladigan daromadning 26%. 177,882 dollardan 253,414 dollargacha soliq solinadigan daromad bo'yicha 29%. 253,414 dollardan ortiq soliqqa tortiladigan daromadning 33%.

Viloyatlardagi soliq stavkalari Kanadada 2025 yil uchun joriy viloyat soliq stavkalari viloyatdan viloyatga farq qiladi.

Kanada daromad solig'i stavkalari qaysi soliq qavslariga kirishingizga bog'liq. Har bir toifaning o'z soliq stavkasi mavjud bo'lib, u sizning daromadingiz miqdoriga qarab qo'llaniladi.

Mana bir misol: Agar sizning yillik daromadingiz 87 500 dollar bo'lsa va siz federal daromad solig'i stavkangizni aniqlamoqchi bo'lsangiz, sizning daromadingiz birinchi ikkita federal soliq qavslariga to'g'ri kelishini ko'rishingiz mumkin. Shunday qilib, daromadingizning birinchi 50 197 dollarida soliq stavkasi 15% bo'ladi. Qolgan qismda yoki 37 303 dollarda soliq stavkasi 20,5% ni tashkil qiladi. E'tibor bering, bu faqat federal soliq stavkasi. Federal daromad solig'iga qo'shimcha ravishda siz viloyat soliq stavkasini yoki viloyat daromad solig'ini ham hisobga olishingiz kerak bo'ladi. Kanadada soliq to'lash muddatlari bandlik holati va biznes turiga qarab farqlanadi. 2025 yilda ish bilan band bo'lgan jismoniy shaxslar uchun soliq to'lash va to'lash muddati 30 aprel, yakka tartibdagi tadbirkorlar esa 15 iyungacha soliq deklaratsiyasini topshirishlari kerak. Shuni ta'kidlash kerakki, yakka tartibdagi tadbirkorlar hali ham 30 aprelgacha barcha soliqlarni to'lashlari kerak. Yirik

korxonalarda soliq to'lash uchun yil tugaganidan keyin ikki oy, Kanadaning kichik korxonalarida esa yil tugaganidan keyin uch oygacha vaqt bor. Soliq deklaratsiyasini topshirish va to'lovlarni o'z vaqtida amalga oshirish juda muhim, chunki O'RK to'lovni kechiktirganlik uchun qarz summasining 5% miqdorida yig'im va to'lov kechiktirilgan har oy uchun qo'shimcha 1% undiradi. Agar siz Kanadada ishlasangiz va yashasangiz, soliq deklaratsiyasini topshirish orqali amalga oshirishingiz mumkin bo'lgan daromad solig'i haqida hisobot berishingiz kerak. Ushbu deklaratsiyada siz har bir daromad manbangizni aniqlab olishingiz va agar mavjud bo'lsa, mumkin bo'lgan chegirmalar yoki kreditlar olish huquqiga ega ekanligingizni ko'rsatishingiz kerak. Kanadadagi chet elliklar uchun soliqlar murakkab va chalkash mavzu bo'lishi mumkin, ammo har qanday huquqiy muammolarni oldini olish uchun qoidalar va qoidalarni tushunish muhimdir. Siz mehmon, talaba yoki vaqtinchalik ishchi bo'lasizmi, Kanada soliq qonunchiligi bo'yicha soliq rezidentligi maqomingizni aniqlash juda muhimdir. Soliq rezidentligi maqomi bir qancha omillarga bog'liq, jumladan, yashash muddati, tashrifingiz maqsadi va Kanada bilan aloqalaringiz. Agar siz soliq maqsadlarida Kanada rezidenti hisoblansangiz, daromadingizdan (Kanadada yoki Kanadadan tashqarida) daromad solig'ini to'laysiz. Boshqa tomondan, agar siz norezident bo'lsangiz, siz faqat Kanadadan olingan daromadingiz uchun soliq to'laysiz, masalan, Kanadada ishdan olingan daromad yoki Kanada ko'chmas mulkini ijaraga berishdan olingan daromad. Norezident sifatida, agar siz Kanada manbalaridan daromad olsangiz, Kanada daromad agentligiga (CRA) Soliq to'lovchining identifikatsiya raqami (TIN) uchun murojaat qilishingiz kerak bo'ladi. Bu raqam soliq deklaratsiyasini topshirish va tegishli soliqlarni to'lash uchun talab qilinadi. Vaziyatingizga qarab, siz GST/HST krediti yoki Kanada bolalar nafaqasi kabi ba'zi chegirmalar va kreditlarga ega bo'lishingiz mumkin. Shuni ta'kidlash kerakki, Kanada boshqa ko'plab mamlakatlar bilan ikki tomonlama soliqqa tortishning oldini olish uchun soliq shartnomalariga ega, bunda Kanadada ham, sizning mamlakatingizda ham bir xil daromad soliqqa tortiladi. Ushbu shartnomalar qaysi davlat imtiyozli soliqqa tortish huquqiga ega ekanligini aniqlash qoidalarini o'z ichiga oladi va soliq yukingizni kamaytirishga yordam beradi. Agar soliq

rezidentligingiz maqomiga ishonchingiz komil bo'lmasa yoki Kanadada chet el fuqarosi sifatida soliq to'lash bo'yicha savollaringiz bo'lsa, malakali soliq mutaxassisidan maslahat so'rash yoki CRA bilan bog'lanish yaxshidir.

Xulosa.

Kanadada soliqqa tortish tizimi uzoq yillik rivojlanish natijasida shakllangan bo'lib, bugungi kunda mamlakat iqtisodiyotining muhim qismiga aylangan. Soliq tushumlari sog'liqni saqlash, ta'lim, ijtimoiy dasturlar va infratuzilmani moliyalashtirish uchun ishlatiladi. Federal va provinsial hukumatlar tomonidan turli soliqlar joriy etilgan bo'lib, ularning asosiy turlari daromad solig'i, savdo soliqlari, aksiz soliqlari va mulk soliqlaridan iborat. Kanadada soliq tizimi adolatlilik, samaradorlik va soddalik tamoyillariga asoslangan. Yuqori daromad egalari ko'proq soliq to'laydi, iqtisodiy faoliyatni rag'batlantirish maqsadida ba'zi sohalarga soliq imtiyozlari beriladi. Soliq yig'implari va nazorati **Kanada daromad agentligi** tomonidan amalga oshiriladi.

Kelajakda soliq tizimini yanada soddalashtirish, ekologik soliqlarni kuchaytirish va biznes uchun yanada qulay sharoit yaratish rejalashtirilmoqda. Kanada hukumati soliqlarning iqtisodiyotga ta'sirini tahlil qilib, tizimni global talab va mahalliy ehtiyojlarga moslashtirishga harakat qilmoqda. Shu sababli, mamlakat soliq tizimi iqtisodiy o'sish va ijtimoiy farovonlikni ta'minlashga xizmat qilmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. The Canadian Encyclopedia. "Taxation."
<https://www.thecanadianencyclopedia.ca/en/article/taxation>
2. Government of Canada. "Taxes in Canada."
<https://www.canada.ca/en/revenue-agency.html>
3. Bird, R. M., & Vaillancourt, F. (2007). *Fiscal Federalism in Canada*. University of Toronto Press.
4. Smart, M. (2012). *The Evolution of Canadian Tax Policy*. Canadian Tax Journal, 60(3), 635-660.

5. OECD. (2021). *Tax Policy Reforms in Canada*. Organisation for Economic Co-operation and Development.
6. McKenzie, K. J., & Mintz, J. M. (2011). *The Impact of Taxation on Business in Canada*. Canadian Public Policy, 37(1), 1-20.
7. Perry, D. B. (2014). *The Structure of Canadian Taxation: Past, Present, and Future*. Canadian Tax Foundation.